

INHOUD

Inleiding	4
Deel 1 Meezeilen	5
Welkom aan boord	6
Meezeilen	12
De wind in de zeilen	16
Sturen met de zeilen	20
Aan het roer	22
Op aanvaringskoers?	24
Deel 2 De boot langs de wal	27
De boot zeilklaar maken	28
De boot verhalen	30
De zeilen hijsen	34
De zeilen strijken	44
Afmeren	49
Nachtklaar maken	54
Deel 3 Op koers	57
Afvaren van een hogewal en een langswal	58
Oploeven en afvallen	64
De wind van voren	68
Hoog aan de wind	70
Overstag gaan	72
Gijpen	75
Aankomen aan een hogewal en een langswal	80
Verkeer op het meer	88
Deel 4 Omdat het soms niet voor de wind gaat	95
Het weer	96
Reven en ontreven	100
Man overboord!	106
Aan de grond!	111
Geen wind!	115
Opkruisen in nauw vaarwater	120
De verkeerspraktijk op nauw vaarwater	124
Bijlagen	133
I EHBO	134
II Knopen, steken, takelingen en de oogsplits	136
III Een open kielboot tot in detail	138
Index	140

Zeilen is vooral zelf doen en kijken naar anderen. Alleen uit een boek is het niet te leren. HET KLEINE ZEILBOEK is dan ook een hulpmiddel om het inzicht in het zeilen te vergroten en technisch de puntjes op de i te zetten.

Dit instructieboek volgt de exameneisen voor de diploma's Kielboot I en II van de Commissie Watersport Opleidingen van ANWB, HISWA, Watersportverbond en RECRON (CWO). In grote lijn vermelden de deelpagina's wat de eisen zijn voor de CWO-diploma's.

Het is een goede leidraad bij de eerste weken van een zeilopleiding. Na het verwerken van de theorie en het opdoen van praktische ervaring is de cursist in staat zelfstandig te zeilen op meren of plassen bij redelijke weersomstandigheden.

Elk hoofdstuk is een afgerond geheel, dat eindigt met een samenvatting. Begrippen worden in de marge gedefinieerd en zijn via de index terug te vinden.

'Zeilse' suggesties en adviezen staan als *erwaars* in de marge.

Pagina's over het BPR hebben een blauwe balk aan de bovenkant, zodat ook deze makkelijk op te zoeken zijn.

Om alle informatie snel terug te vinden zijn bijlagen opgenomen waarin eerder besproken zaken handig bij elkaar geplaatst zijn, met een uitgebreide index als afsluiting.

De CWO heeft eisen geformuleerd voor de diplomalijn Kielboot. Deze kunt u aanvragen of downloaden bij: CWO-secretariaat, 't Breukeleveensemeentje 4, 1231 LM Loosdrecht 085-4015966

www.cwo.nl
info@cwo.nl

De onderwerpen die worden behandeld in dit boek sluiten aan bij de eisen voor de CWO kielbootdiploma's. De feitelijke juistheid van de tekst en tekeningen is slechts ten dele door stichting CWO beoordeeld en blijft geheel voor de verantwoordelijkheid van de uitgever.

Deel 1

Leren 'hoe het zeilen werkt' en kennismaken met de meest gebruikte technieken en termen in de zeilerij, daar gaat het om in dit eerste deel. Als het even kan, lees dan het eerste hoofdstuk en stap daarna bij iemand aan boord. De verdere informatie in dit deel is na een eerste zeiltocht nog beter te begrijpen.

Zeilen is vooral doen. Juist door het maken van fouten leert een zeiler goed omgaan met de boot op het water.
Zeilen!

Een beginnende zeiler of iemand die voor het eerst meevaart, heeft meestal nog geen idee van wat hem te wachten staat. Welke kleren moet je aan of mee? Waar aan boord zit je lekker? Hoe zit het met de veiligheid?

Van iedereen wordt verwacht dat hij enigszins voorbereid aan boord stapt. Dat geldt ook voor de passagiers die een dagje mee gaan zeilen. Een goed voorbereide gast is prettig gezelschap en daarom altijd welkom aan boord.

Altijd meenemen

Op het water is het altijd kouder dan aan de wal, want de wind heeft vrij spel. De boot en de bemanning vangen dus de volle wind. Ook het water zelf is meestal kouder dan het land. En staat er golfslag tijdens het varen, dan kan er wat water naar binnen spatten.

Allemaal redenen waarom iedereen die gaat zeilen als het even kan een extra trui en regenkleding meeneemt. Een regenpak en een stel laarzen doen het prima als regenkleding. Doe een fleecе sjaal of een handdoek om, daarmee blijven nek en schouders droog en warm. Zo'n sjaal blijft ook warm als hij vochtig is.

Draag geen schoenen met leren zolen. Die laten krassen en strepen achter op het dek. Schoenen met zachte, kunststof zolen, zoals bootschoenen, zitten op een boot lekkerder en geven bovendien meer houvast.

Is het zonnig? Zorg er dan voor dat de huid niet verbrandt. Een dagje zeilen levert al snel een vuurrood hoofd en rood verbrande armen, benen en schouders op. Zelfs met een pet op kan iemand verbranden door dat het water het zonlicht reflecteert. De schittering van de zon kan overigens pijn gaan doen aan de ogen. Neem dus zonnebrandolie mee, zorg voor een pet en een zonnebril. Een *brillentouw* is voor elke bril aan te raden!

Een open kielboot

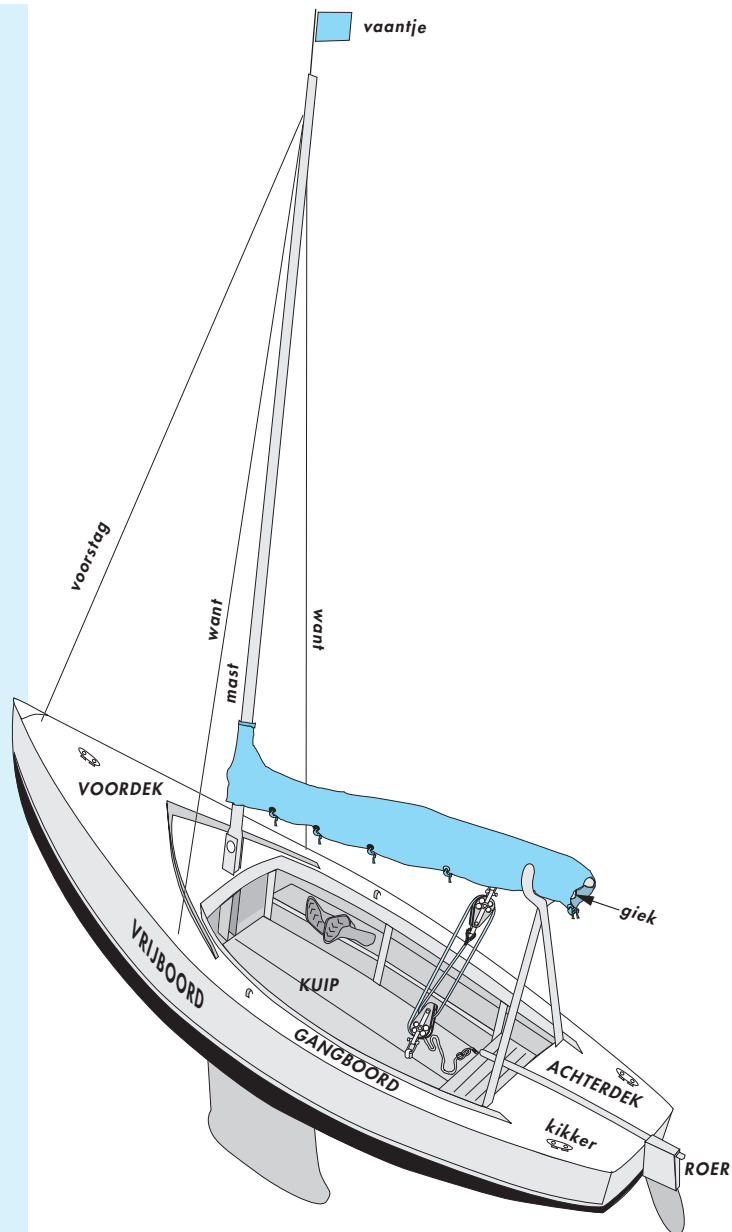
Bijna iedereen leert zeilen op een open kielboot. Een dergelijke boot reageert lekker vlot op wat de bemanning doet en daardoor leert iedereen snel de juiste reacties. Tegelijkertijd vaart een open kielboot rustig genoeg, zodat de bemanning volop tijd heeft om te reageren op wat er gebeurt. Prettig en ontspannen zeilen is hierdoor al snel mogelijk.

■ Bescherm je tegen de zon met zonnebrandolie, en zonodig een petje en een zonnebril – met 'brillentouwje'. Tegen de nattigheid voldoet regenkleding, met een handdoek of een fleecе sjaal om de nek.

vaantje
windaanwijzer in de top
van de mast

voorstag en *wanten*
sterke staaldraden die de
mast rechtop houden

■ Open kielboten zijn gebouwd van hout of polyester. De zware kiel is meestal gemaakt van gietijzer. Is dat niet het geval, dan bevat de kiel een flinke hoeveelheid lood. Recent gebouwde kielboten hebben ingebouwde luchtkasten en zijn daardoor onzinkbaar.

stuurboord
rechts

bakboord
links

hellen
het 'schuingaan' van
de boot

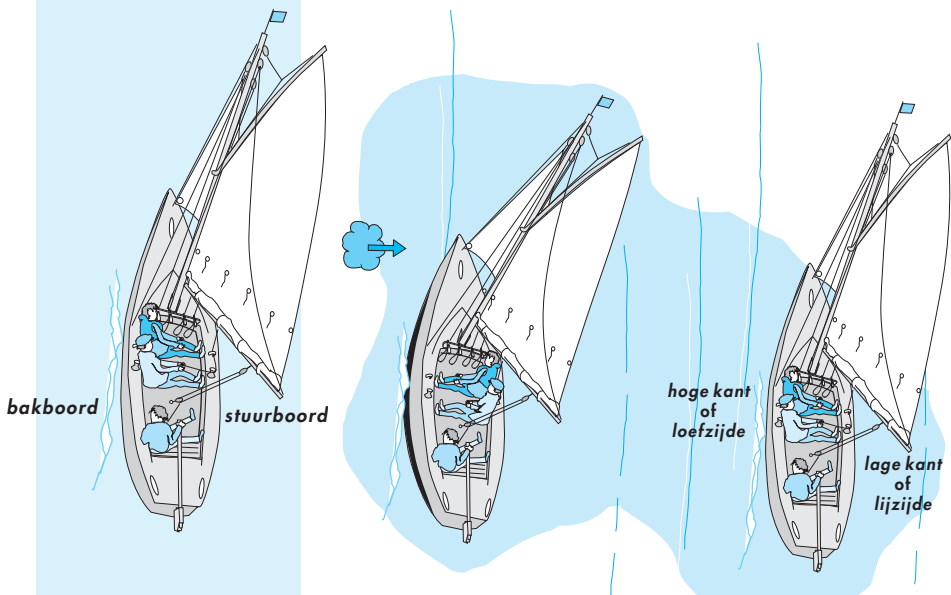
Aan boord

Houd er bij het aan boord stappen rekening mee dat een boot altijd wat wiebelt. De aloude **vuistregel** voor zeilers is dan ook 'één hand voor jezelf, de ander voor het schip'. Pak het *want* vast voor je op het *gangboord* stapt en ga daarna direct de *kuip* in. Ga niet op het *voordek* of *achterdek* zitten, want dat kan een nat pak opleveren als de boot schuin gaat. In de kuip, met de rug tegen de kuiprand, zit het veiliger en gemakkelijker. Zo kan er niemand een klap van de giek krijgen en tijdens het zeilen is overboord vallen dan ook uitgesloten.

Leg geen spullen tussen het scheepsgerei. Op veel boten geldt de afspraak dat aan *stuurboord* het scheepsgerei ligt en dat aan *bakboord* ruimte is voor de spullen voor de bemanning. Zaken die echt droog moeten blijven, liggen het best in het vooronder.

En nu zeilen

Zodra de zeilen gehesen zijn, stuurt de schipper de boot het water op en zodra de zeilen wind vangen, gaat de boot vooruit. Vaak gaat de boot dan ook *hellen*. Dit is normaal. Veel kielboten zeilen het lekkerste met een beetje helling. Als er veel wind staat, helt de boot flink. Waait het zacht, dan is de helling nauwelijks te merken. De boot helt altijd met de wind mee. Dus waait de wind naar stuurboord, dan helt de boot naar stuurboord.

loefzijde

de hoge kant van de boot, en de kant waar de wind vandaan komt

lijzijde

de lage kant van de boot, en de kant waar de wind naartoe waait

reven

het zeiloppervlak kleiner maken

hozen, of leeghozen

het water uit de boot halen (met een hoosblik)

eruaar

Een open kielboot wordt steeds stabiel bij meer helling. De kielboot lijkt op een dobber, met onderaan een gewicht. De zware kiel onder de boot zal bij meer helling steeds meer gaan tegenwerken. Naarmate de boot meer helling maakt, wordt de stabiliserende werking van de kiel groter.

Veel moderne open kielboten komen uit zichzelf weer overeind als ze onverhoopt eens omslaan.

* Deze verkeersregels en bepalingen staan in het BPR, het Binnenvaartpolitie-reglement

* BPR 1.02.2,
1.03.1

Onder het varen kan de bemanning met het eigen gewicht de helling regelen. Als iedereen aan de *hoge kant* of de *loefzijde* zit, helt de boot minder. De helling wordt juist groter als het gewicht verplaatst wordt naar de *lage kant* of de *lijzijde*. Ga als het even kan aan de hoge kant in de kuip zitten. Dat voelt prettig en het uitzicht is veel beter.

Helt de boot nog steeds te veel? Overmatige helling is te verminderen door de zeilen te *reven*. Het zeiloppervlak wordt hierdoor kleiner en daardoor heft de wind minder vat op de zeilen. Alleen bij zeer grote helling kan het water aan lijzijde de boot in lopen. Dan moet er worden *gehoosd*. Een dergelijk waterballet gebeurt alleen onder zeer extreme omstandigheden. Daarbij... eigenlijk hoort het helemaal niet te gebeuren, want een goede schipper zorgt ervoor dat de zeilen tijdig zijn gereefd.

Veiligheid

Veiligheid aan boord en veiligheid bij het zeilen beginnen met goede gewoontes. Op een opgeruimd schip hoeft niemand uit te glijden over losse spullen. Als iedereen in de kuip zit, valt er niemand overboord. En wordt het weer slechter, dan hoeft niemand het koud te krijgen, indien de hele bemanning tenminste aan goede zeilkleding heeft gedacht. Als er tijdens het zeilen gedacht of gevraagd wordt 'is dit wel veilig?' dan is er vaak al een fout gemaakt. Veiligheid betekent ongelukken voorkomen, maar ook plezierig zeilen en je lekker voelen aan boord.

Een bekwame schipper

Een schipper die een vliegende storm weet te doorstaan is een goede schipper. Een betere schipper is hij of zij die simpelweg voorkomt dat boot en bemanning in een storm verzeild raken. Iemand die voor zijn plezier zeilt, is liever niet op het water als er een storm of een bui met windstoten overkomt.

Al vaart een open kielboot niet veel harder dan 10 km/h, ze weegt wel zoveel als een kleine auto en is lastiger te manoeuvreren. Daarom moet de schipper van iedere boot op de drukke Nederlandse wateren de verkeersregels en bepalingen goed en vlot kunnen toepassen.*

De *schipper* is verantwoordelijk voor boot en bemanning en naleving van de reglementen. Hij moet ervoor zorgen dat de boot in goede conditie is. De *bemanning* is verplicht de aanwijzingen van de schipper op te volgen.*

Voor het geval dat...

Zeilen is en blijft mensenwerk. Daarom is het noodzakelijk om veiligheidsmiddelen aan boord te hebben 'voor het geval dat...' Voor ieder bemanningslid moet een reddings-

ervaar

In het voor- en naseizoen is het water ongeveer zo koud als het water uit de kraan. Wil je eens merken hoe snel je dan verkleumt? Laat thuis het bad maar eens vollopen met koud water en kijk hoelang je erin kunt blijven liggen.

Lankhorst/Taselaar

■ Reddingsvesten voldoen aan wettelijke eisen (CE-keurmerk). Eén van de eisen is dat het uitgerust moet zijn met een kraag die het hoofd van de drenkeling boven water kan houden, zelfs als deze buiten bewustzijn is. Afhankelijk van het soort vaarwater en het soort schip zijn er verschillende CE-gemerkte reddingsvesten of drijfhelpmiddelen.

man
lid van de bemanning
m/v

vest onder handbereik liggen. En zo'n reddingsvest moet ook gedragen worden. Wanneer? Als iemand niet kan zwemmen. Als iemand regenkleding draagt en... altijd als iemand zich onzeker voelt. Bovendien is een reddingsvest lekker warm.

Als er iemand in het water terecht komt, is het belangrijk dat hij niet gaat zwemmen, maar zich beperkt tot drijven. Bewegen in het water heeft tot gevolg dat de drenkeling nog sneller verkleumd raakt, ook als het een geoefende zwemmer is. Met een reddingsvest aan en met armen en benen tegen het lichaam houdt iemand het langer uit. Draag een reddingsvest die past bij het lichaamsgewicht en doe het dicht.

Een boot die onzinkbaar is, biedt extra veiligheid. Mocht de boot onder extreme omstandigheden omslaan, dan blijft ze drijven. De bemanning kan zich in dat geval aan de boot vasthouden of erop klimmen. Niet alleen is de afkoeling hierdoor veel minder. Ook is de bemanning op een drijvende boot beter zichtbaar voor hulpverleners.

Vuistregel: *verlaat de boot niet, voordat zij jou verlaat.*

Zeeltaal

Het zeilen heeft een eigen taal. Dat is ook nodig. Alles wat er bij het zeilen gebeurt, de richting waar de wind vandaan komt, de verschillende onderdelen en manoeuvres... het is in 'normaal' Nederlands niet uit te drukken. De taal van de scheepvaart omvat duizenden eigen woorden. Maar een zeiler kan met de eerste honderd termen die in dit boek gebruikt worden al aardig uit de voeten. Overigens zijn er heel wat scheldwoorden en uitdrukkingen die uit de zeilerij komen, zoals 'lummel', 'slampamper' en 'het gaat hem voor de wind' of 'hij zit aan lagerwal'.

In de scheepvaart kent men het begrip 'bemanning'. Die term wordt altijd gebruikt voor de groep mensen die een functie aan boord heeft. Zelfs als de bemanning volledig uit vrouwen bestaat, heet het nog steeds bemanning. Een lid van de bemanning wordt een *man* genoemd. Ook als het een vrouw is.

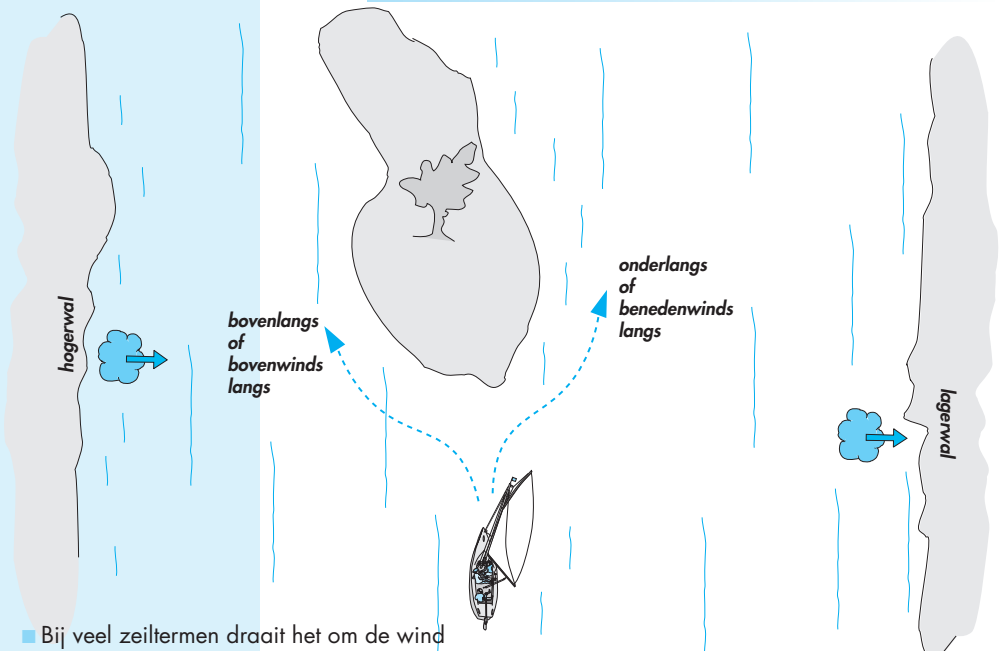
erwaar

Misschien zijn al die termen wel eens lastig, maar het is toch ook aardig om na je eerste dag zeilen te vertellen dat je met gereefde zeilen sommige kielboten zelfs aan lij hebt voorbijgelopen, terwijl je aan loef in de kuip zat, kijkend over de voorplecht, met de fokkenschoot in de hand.

Deze 'windpijl' geeft de windrichting aan in de tekeningen in dit boek.

Wees goed voorbereid

- neem regenkleding mee en (boot)laarzen; een fleece sjaal of een handdoek is de ideale zeilerssjaal
- draag geen schoenen met leren zolen
- neem zonnebrandolie en zonodig een petje en een zonnebril mee met een brillentouwetje
- neem een reddingsvest mee aan boord, trek het vest in ieder geval aan tijdens het dragen van regenkleding
- onthoud de regel: 'één hand voor jezelf en de ander voor het schip'
- in de kuip zit je veilig en prettig
- houd eigen spullen gescheiden van het scheepsgerei (leg bijvoorbeeld: spullen voor de bemanning aan bakboord en voor het schip aan stuurboord)
- als er meer wind is, zal de boot onder het zeilen meer hellen; komt de wind van stuurboord, dan helt de boot naar bakboord en andersom
- de boot helt minder als de bemanning aan de loefzijde gaat zitten
- de boot helt ook minder als de zeilen worden gereefd
- veiligheid begint bij prettig zeilen, daarvoor is een bekwame schipper belangrijk
- het gebeurt hoogst zelden, maar mocht de boot omslaan en niet overeind komen, blijf dan bij de boot.

■ Bij veel zeiltermen draait het om de wind

erwaar

Door van begin af aan je steeds af te vragen waar de wind vandaan komt, ontwikkel je er een soort gevoel voor.

zeilklaar maken
de boot klaarmaken om af te varen, tot het hijsen van de zeilen

het grootzeil
het achterste zeil

de fok
het voorzeil

lagerwal
een wal waar de wind naar toe waait

kop, of voorsteven in de wind
met de voorkant van de boot tegen de wind in

verhalen
een boot verplaatsen zonder te zeilen

hogerwal
een wal waar de wind vanaf waait

tuigsteiger
een steiger, speciaal voor het hijsen en strijken van de zeilen

Aan boord van een zeilboot zijn de stuurman en de man die de fokkenschoot bedient vaak lekker bezig met zeilen. Voor een leek op zeilgebied lijken de wendingen die ze de boot laten maken vaak vreemd of onlogisch.

Op de eerste zeiltochten heeft een beginnende zeiler honderden vragen, want wat kan er met een zeilboot en wat kan niet? Om wat meer inzicht te geven in de normale gang van zaken, wordt hier een tocht geschetst. De afvaart, de haven uitvaren, het meer op, rond een eiland varen... alles wordt kort behandeld. Met de bedoeling iets van het zeilen duidelijk te maken. In hoofdzaak heeft het te maken met de koers die de boot vaart ten opzichte van de wind.

Zeilklaar maken in de haven

De boot ligt langs de wal in de haven en wordt *zeilklaar gemaakt*. Dat betekent dat alle scheepsgerei in orde wordt gemaakt en dat *grootzeil* en *fok* klaargelegd worden.

Verhalen van lagerwal naar hogerwal

De boot ligt langs een wal waar de wind momenteel naar toe waait. Zo'n wal heet een *lagerwal*. Hier kan het grootzeil niet worden gehesen, want dat zou tot gevolg hebben dat de wind vat krijgt op dit half gehesen zeil. En zelfs als het zou lukken de zeilen te hijsen, is het (bijna) niet te doen om van lagerwal tegen de wind in weg te zeilen. Voor het hijsen van het grootzeil moet de boot daarom met de *kop in de wind* worden gelegd. Dat lukt niet op een lagerwal, dus wordt de boot *verhaald* naar een *hogerwal*. In de meeste havens is het verboden te zeilen. Daarom is er net buiten de haveningang een *tuigsteiger* gemaakt. De boot wordt losgemaakt van de wal en met de vaarboom en de peddel verhaald van de ligplaats naar de tuigsteiger. De tuigsteiger is geschikt voor alle windrichtingen. De boot wordt met de kop in de wind aangelegd; deze zijde is de hogerwal.

Zeilen hijsen aan hogerwal

De boot wordt – met een lijn vanaf de voorkant van de boot – vastgemaakt aan de tuigsteiger. De wind blaast de boot nu vanzelf naar achteren, zodat ze met de kop in de wind ligt. Het grootzeil wordt gehesen en staat wat te klapperen. Het vangt geen wind, dus de boot gaat niet vooruit en blijft rustig aan de lijn liggen. Zodra ook de fok is gehesen, kan worden afgevaren.

De man op de wal maakt de lijn los, zodat de voorsteven van de wal af gedraaid kan worden. Het meer op en zeilen!